

СЕКЦІЯ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК (338.24+001.895):332.12

Гудима О.П.*аспірант кафедри макроекономіки та державного управління
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Обґрунтовано необхідність детального дослідження поняття інноваційного розвитку регіону. За результатами опрацьованого матеріалу зроблено висновок, що у сучасній економічній літературі немає єдиного підходу щодо трактування понять, а також вирішено проблеми виокремлення й аналізу його сутнісних характеристик.

Ключові слова: інновація, розвиток, регіон, інноваційний розвиток, інноваційний розвиток регіонів.

Гудыма А.П. СУЩНОСТЬ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Обоснована необходимость детального исследования понятия инновационного развития региона. По результатам изученного материала сделаны выводы, что в современной экономической литературе отсутствует единый подход к трактовке этих понятий, а также решению проблемы выделения и анализа его существенных характеристик.

Ключевые слова: инновация, развитие, регион, инновационное развитие, инновационное развитие регионов.

Gudima O.P. ESSENCE OF INNOVATION DEVELOPMENT OF UKRAINE'S REGIONS

The purpose of this paper is a scientific basis and development of guidelines to improve the state regulation of innovation development of the region. The necessity of a detailed study of the concept of innovative development of the region. According to the results of the material contained in the article can be concluded that in the modern economic literature there is no uniform approach to the interpretation of these concepts, as well as solving the problem of isolation and analysis of its essential characteristics.

Keywords: innovation, development, region, innovative development, innovative regional development.

Постановка проблеми. Важливість інноваційного розвитку регіонів для сучасної економіки України переоцінити неможливо. Адже саме завдяки інноваціям повинно бути досягнуто економічне зростання вже в найближчій перспективі, інноваційний розвиток регіонів України є ключовим питанням економіки сьогодення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інновації, інноваційної діяльності розглядалися в роботах таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, як: О.О. Лапко, Б.Є. Патон, В.Ф. Паламарчук, Г.І. Калитич, Л.А. Базилевич, Д.В. Райко, О.М. Тридід, В.К. Симоненко, Б.М. Данилишин, І.О. Галиця, В.В. Онікієнко, Л.М. Ємельяненко, Н.В. Краснокутська, Я.А. Жаліло, М.П. Бутко, Р.Г. Фатхутдінов, Й. Шумпетер, С.І. Ожегов, Б.Л. Кучин, А.М. Прохоров, М.Г. Лапаєва, А.І. Николаєв, П. Джеймс, Дж. Мартін.

Мета статті. З'ясувати сутність поняття «інновація», «розвиток», «регіон», «інноваційний розвиток регіонів» та розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Проблематика інноваційного розвитку регіонів на теоретичному рівні

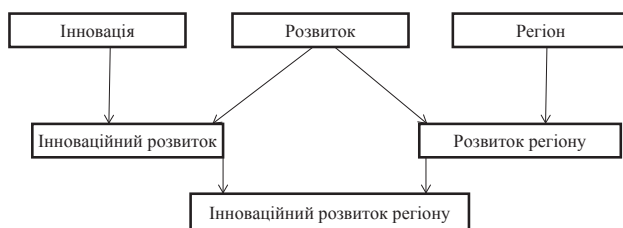
формується з аналізу сутності таких понять: інновація, розвиток, регіон. Для того, щоб більш детально розкрити суть поняття інноваційний розвиток регіонів, пропонуємо блок-схему 1.

Відповідно до блок-схеми № 1, щоб дослідити та удосконалити понятійний апарат щодо інноваційного розвитку регіонів почнемо з першої категорії поняття «інновація» та дослідимо думки зарубіжних та вітчизняних авторів.

Інновація, нововведення, інноваційна діяльність та інноваційна політика – це нові категорії, які з'явилися в економічному розвитку нашої країни на етапі формування ринкових відносин. Як слушно зауважила О. Лапко, «в той час, як на Заході теорії інноваційного розвитку вивчалися, аналізувалися і вдосконалювалися, в Україні, як і в усіх країнах колишнього Радянського Союзу, теорії інновацій вважалися антикласовими. У 80-ті роки в індустріально-розвинутих країнах світу теорію інтенсифікації замінила теорія інноваційних процесів, як підґрунтя нової моделі економічного зростання» [14, с. 25].

Центральною постаттю серед фундаторів інноваційних теорій економічного розвитку є австрійський економіст Й. Шумпетер (1883–1950), який сформулював цілісну інноваційну теорію, що стала основою інноваційних концепцій, розроблених згодом західними економістами. У 1912 р. Шумпетер публікує працю «Теорія економічного розвитку», у якій розглядає інновацію як економічний засіб, застосований «героем-підприємцем» у надії одержати більш високий прибуток [29, с. 84–154].

Відтак Р. Фатхутдінов визначає інновацію як «кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління і отримання еконо-

Блок-схема 1. Ключові блоки формування поняття
Джерело: власна розробка автора (блок-схема 1)

мічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту» [28, с. 45].

«Ми говоримо про «інновацію» лише тоді, наголошує Б. Патон, коли нові знання дійсно використовуються для створення нових продуктів, послуг, організаційних або управлінських процедур» [19, с. 19].

Суть інновацій, як вважає В. Паламарчук, «полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності» [18, с. 59].

Дослідивши зарубіжних та вітчизняних авторів щодо сутності поняття інновація, можна зробити висновок, що інновація – це зміна або удосконалення чогось старого на новітнє, що забезпечує економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний розвиток, але хотілося би це визначення трактувати не в розрізі суто поняття інновації, а в межах поняття розвитку інновацій.

Сутність поняття «розвиток» розглянуто науковцями з філософських і з економічних поглядів. Найчастіше простежується таке визначення «розвиток»: процес закономірних змін, переходу від одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану в новий, від простого до складного, від нижчого до вищого [17].

Подібне визначення наведено і в праці Г. І. Калинич, а саме: «розвиток» – це спрямована закономірна зміна. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, його складу чи структури [10].

Як філософська категорія розвиток розглядається як особлива форма руху, яка характеризується трьома категоріями: кількістю, якістю і структурою [12, с. 4].

Наприклад, Л.А. Базилевич визначає розвиток як якісні перегорення організації виробництва та управління, що призводять до істотного підвищення науково-технічного рівня, економічної та соціальної ефективності діяльності, покращення якості управління [1].

Д.В. Райко у своїй праці наголошує, що розвиток – це спрямований процес зміни якісного стану об'єкта, який супроводжується перетворенням його внутрішніх та зовнішніх зв'язків, забезпечує єдність досягнення стійкості та адаптивності системи об'єкта відповідно до вимог зовнішнього середовища й так забезпечує її життєстійкість максимально тривалий період часу [22].

Відповідно до системного підходу А.Н. Тридід трактує розвиток як виокремлену в складі підприємства систему, яка об'єднує інноваційні процеси, що і забезпечує якісні й кількісні зміни у функціонуванні підприємства [27].

Дослідивши сутність поняття «розвиток», на нашу думку, найбільш вдале визначення цього поняття здійснив Г. І. Калинич, який визначив, що «розвиток» – це спрямована закономірна зміна. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, його складу чи структури» [10].

Наступною категорією в розгляді нашої блок-схеми є поняття «регіон». Дослідимо це поняття в науковій літературі.

Поняття «регіон» походить від латинського слова «regio», що у перекладі означає «країна», «край», «область». У довідкових та енциклопедичних виданнях, що мають універсальний характер, визначення регіону, як правило, отожднюється з поняттям району. Наприклад, у Радянській енциклопедії визначено, що «регіон – це те саме, що і район»

[25, с. 1107], а «район – у широкому розумінні підрозділ будь-яких територій по будь-яким ознакам та особливостям» [25, с. 1095]. Регіон – це «область, район; частина країни, що відрізняється від інших областей сукупністю природних ознак та (або) історично визначених, відносно стійких економіко-географічних чи інших особливостей, які нерідко поєднуються з особливостями національного складу населення та іншими факторами» [24, с. 422].

На думку В.К. Симоненка, «регіон – це господарська територія, що виділяється своїм економіко-географічним положенням, природними, трудовими ресурсами, спеціалізацією, структурою господарства, цілісністю екологічних, демографічних та інших проблем, своєю роллю в міжнародному поділі праці» [23, с. 27].

Б.М. Данилишин визначає, що регіон відрізняється від інших територіальних утворень специфічністю складових елементів, які характеризуються взаємопов'язаністю, єдністю, цілісністю, і які мають властивості утворення економічних компонентів [21, с. 12].

Іноземні вчені трактують поняття «регіон» по-своєму. Визнаючи суттєву плутанину у визначенні поняття «регіон» та «район», американські професори П. Джеймс та Дж. Мартін стверджують, що: «звичайно під словом «регіон» розуміється цілісна ділянка території, яка відрізняється певною однорідністю в своїй основі, але не володіючи чіткими кордонами. Більш того, це слово часто використовується для позначення вельми великих територій, які утворюють головні підрозділи континентів. Деякі американські вчені є прибічниками іншого визначення поняття «район». На їх думку, «район це територія, яка відрізняється достатньо характерними ознаками для того, щоб відділити її від сусідів». Не дивлячись на різні трактування поняття «регіон», всі вони мають загальну основу, яка визначається економіко-територіальним поділом країни [13, с. 114].

Дослідивши вітчизняних та зарубіжних авторів, можна зробити висновок, що, на нашу думку, найбільш вдало розкрив це поняття В. К. Симоненко, який стверджував, що регіон – це господарська територія, що відрізняється своїм економіко-географічним положенням, природними, трудовими ресурсами, спеціалізацією, структурою господарства, цілісністю екологічних, демографічних та інших проблем, своєю роллю в міжнародному поділі праці [23, с. 27].

Щодо трактування поняття «інноваційний розвиток» досліджено думки авторів, окремі з яких наведено в таблиці 1.

Під інноваційним розвитком І. Галиця розуміє розвиток інноваційних систем та пояснює її так: «Інноваційна система – це упорядкована сукупність елементів, що має ієрархію та структуру і спрямована на генерування і впровадження інновацій. Інноваційні системи, зазначає автор, можуть існувати на різних рівнях: підприємства, корпорація, галузі народного господарства» [4, с. 32].

Також учений поділяє інноваційний розвиток на прогресивний та регресивний. «Прогресивний інноваційний розвиток – це незворотня, спрямована та закономірна зміна інноваційної системи, котра призводить до підвищення її якісного стану». Регресивний розвиток науковець розглядає як «незворотню, спрямовану та закономірну зміну інноваційної системи, яка призводить до більш низького її якісного стану в порівнянні з попереднім» [4, с. 32–33].

Таблиця 1
Трактування поняття «інноваційний розвиток»

Автор	Визначення
Н.В. Краснокутська [11, с. 484], І.І. Циглик, С.О. Кропельницька, О.І. Мозіль, І. Г. Ткачук [5, с. 38]	Інноваційний розвиток – розвиток науки, техніки, досвіду, знань. Це процес, під час якого наукова ідея доводиться до практичного використання
Я.А. Жаліло [20]	Інноваційний розвиток – процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається зазвичай через практичне використання нових знань для збільшення обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу у суспільстві
С.Н. Ілляшенко [8]	Інноваційний розвиток – процес господарювання, що ґрунтується на безупинному пошуку і використанні нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у межах обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту
В.П. Баранчєєв [15]	Інноваційний розвиток – посилення та використання своїх інноваційних можливостей для досягнення цілей управляючого соціального об'єкта (підприємство, корпорація, регіон, країна)
А.І. Ніколаєв [16]	Інноваційний розвиток – сукупність реалізованих нововведень, які більш успішні, коли охоплюють не одну вузьку область, а включають також сфери, що впливають на загальний результат

Складено автором на основі [11, с. 484; 5, с. 38; 20; 8; 15; 16]

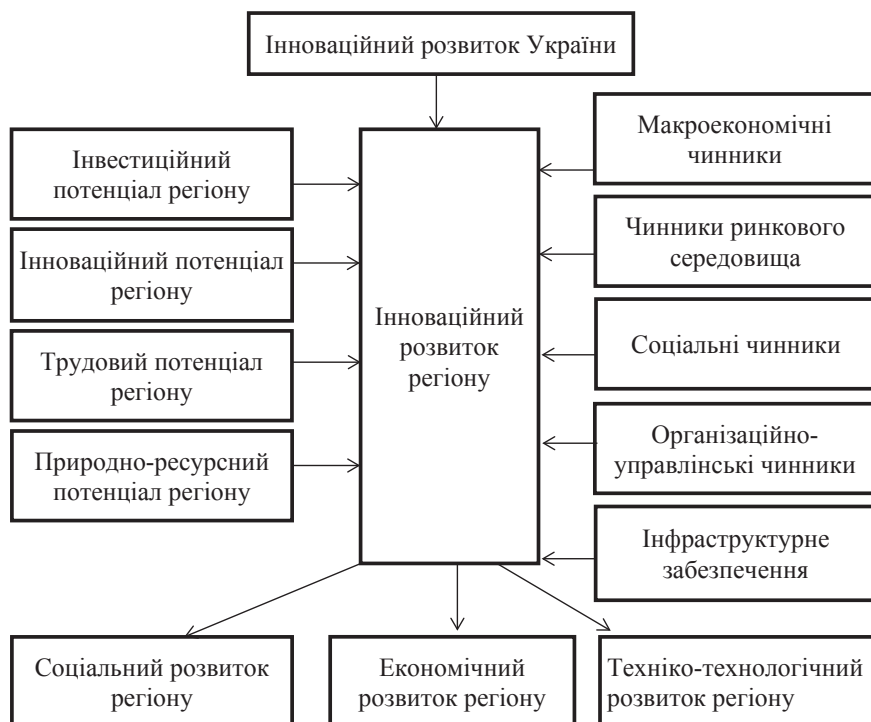

Рис. 1. Структура інноваційного розвитку України [3, с. 393–394]

Розглянувши згадані поняття, наступним елементом нашої блок-схеми є розвиток регіонів.

Під розвитком регіону розуміють розвиток кожної окремої територіальної одиниці в часі. А оскільки для аналізу цього поняття використовують динамічний підхід, який сильно може видозмінюватися, то в процесі його аналізу досліджуються показники структурних змін у різних галузях економіки за певний проміжок часу [2, с. 9].

Розвиток регіону – багатомірний і багатоаспектний процес, який розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей. Навіть якщо йдеться тільки про економічний розвиток, він розглядається спільно з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток охоплює такі аспекти:

- збільшення виробництва і доходів;
- зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства;
- зміни в суспільній свідомості;
- зміни в традиціях і звичках [7].

Отже, можна зробити висновок, що розвиток регіону – це спрямована закономірна зміна господарської території, у результаті якої змінюється в кращу сторону економічний, соціальний та техніко-технологічний розвиток регіону.

Згідно з визначенням С. Тихомирова, інноваційний розвиток регіону – це «цілеспрямований і керований процес змін у різних сферах життя, спрямований на досягнення високої якості життя на території регіону, з найменшим збитком для природних ресурсів і найбільшим рівнем задоволення поточних і перспективних колективних потреб населення та інтересів держави». На думку автора, до суб'єктів інноваційного розвитку регіону можна віднести учасників, відображених на рис. 1 [26, с. 36].

Необхідно не погодитись із думкою окремих дослідників, які висловлюють припущення, що «зміни, які супроводжують цей процес (розвиток), на жаль, не завжди зумовлюють перехід на якісно кращий, новий рівень, адже цей рівень за новими параметрами може значною мірою поступати попередньому» [20, с. 144].

М. Бутко стверджує, що інноваційний розвиток регіону схематично можна виразити як модель перспективного розвитку регіону (рис. 1), що є складним процесом, що постійно розвивається [3, с. 393–394].

У науковій праці «Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України» інноваційний розвиток визначається як «неперервний процес якісних змін в структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій, матеріалів, видів енергії, форм і методів організації та управління, підвищення рівня освіти і кваліфікації працівників, які здійснюються з метою економічної ефективності виробництва й підвищення рівня та якості життя населення [9, с. 31].

Висновки. Дослідивши та провівши аналіз поняття інноваційного розвитку регіону, можна

дійти до висновку, що у сучасній економічній літературі немає єдиного підходу щодо трактування цих понять, а також вирішення проблеми виділення й аналізу його сутнісних характеристик.

Можна сказати, що для економічного розвитку України сьогодні потрібний цілеспрямований перехід до інноваційної моделі економіки. Однозначно, необхідна підтримка держави для створення національної інноваційної системи, яка має стати найважливішими орієнтирами в розвитку регіонів України. Завдяки інноваційному розвитку регіонів України відбудеться створення конкурентоспроможної продукція та здатність регіону розвиватися в майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич Л. А. Автоматизация организационного проектирования / Л. А. Базилевич. – Львов : Машиностроение, 1989. – 176 с.
2. Беленський П. Теоретико-методологічні засади регіонального розвитку економіки України / П. Беленський, О. Другов // Регіональна економіка. – 2006. – № 4(42). – С. 7–17.
3. Бутко М. П. Регіональне управління: інноваційний підхід : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М. П. Бутко, О. О. Зеленська, С. М. Зеленський та ін. – К. : Знання України, 2006. – 560 с.
4. Галиця І. О. Що ж таке інноваційний розвиток? // Економіка та держава. – 2003. – № 10. – С. 32–33.
5. Економіка й організація інноваційної діяльності : [навч. посіб.] / І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, О. І. Мозіль, І. Г. Ткачук. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.
6. Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності : Закон України від 13.12.1991 р. № 1977-XII / Закони України. – К., 1996. – Т. 2. – С. 441–453.
7. Игнатов В. Г., Бутов В. И. Регионоведение и управление. – М. : Тесса, 2000. – 416 с.
8. Ильяшенко С. Н. Инновационное развитие субъектов хозяйственной деятельности / С. Н. Ильяшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємств та організація виробництва. – Суми, 2000. – Вип. 1. – С. 110–116.
9. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / [В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон] ; за ред. В. В. Онікієнка. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
10. Калитич Г. І. Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення: з дод. CD-Rom / Г. І. Калитич, К. М. Коржавін. – К. : УкрІНТЕІ, 2008. – 268 с.
11. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / Н. В. Краснокутська ; Мін-во освіти і науки України ; КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.
12. Кучин Б. Л. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость. Когда общество менует кожу / Б. Л. Кучин, Е. В. Якушева. – М. : Экономика, 1990. – 157 с.
13. Лапаева М. Г. Управление социально-экономическим развитием региона в условиях становления сетевой экономики : [монография] / М. Г. Лапаева, И. Н. Корабейников, Е. Н. Макеева. – Оренбург : ИПК ГОУ ОГУ, 2009. – 268 с.
14. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К. : ІЕП НАНУ, 1999.
15. Механизмы инновационного развития предприятия : [инноватика] / В. Баранчев, Л. Мартынов, А. Рузанкин, А. Степанов // Изобретательство. – 2002. – № 7. – С. 9–17.
16. Николаев А. И. Инновационное развитие и инновационная культура / А. И. Николаев // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 5. – С. 57–63.
17. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1998. – 944 с.
18. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В. Ф. Паламарчук. – К. : Освіта України, 2005. – Т. 2. – 504 с.
19. Патон Б. Є. Наука – інноваціям // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – № 5. – С. 19–20.
20. Перспективи інноваційного розвитку України : [зб. наук. ст.] / ред. Я. А. Жаліло. – К. : Альтерпрес, 2002. – 160 с. : іл. – (Сер. «Безпека екон. трансформацій»); Вип. 21.
21. Продуктивні сили економічних районів України / Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк, О. В. Горська, М. І. Фашевський, Л. С. Антонієва, І. М. Щедрова, М. П. Нікітук, Д. В. Клиновий. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2000. – 520 с.
22. Райко Д. В. Визначення розвитку промислового підприємства / Д. В. Райко // Науковий журнал «Економіка і право». – 2007. – № 3(19). – С. 110–114.
23. Симоненко В. К. Регионы Украины: проблемы развития / В. К. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1997. – 264 с.
24. Словарь иностранных слов. – М. : Русский язык, 1986. – 608 с.
25. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. – М. : Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.
26. Тихомиров С. А. Инновационное направление регионального развития / С. А. Тихомиров, Д. В. Проскура // Инновации. – 2005. – № 7. – С. 31–36.
27. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємства : [монографія] / О. М. Тридід. – Х. : Видавництво ХДЕУ, 2002. – 364 с.
28. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : [учебник] / Р. А. Фатхутдинов. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 400 с.
29. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / [Й. Шумпетер] ; пер. с англ. Л. И. Кравченко. – М. : Прогрес, 1982. – 455 с. 195.